

DR. LÓCZY LAJOS:

A M. KIR. FÖLDTANI INTÉZET 1942. ÉVI FELVÉTELEI- NEK RÖVID ISMERTETÉSE

A most dúló világháború közepette, sok nehézséggel küzdve, Intézetünk teljes erővel folytatta felvételi munkásságát. A háborúval kapcsolatos ellátási, élelmezési és közlekedési nehézségek kint a terepen sok esetben hátráltatták geológusaink működését. Mindez azonban nem lankasztotta tagjaink, külső munkatársaink és alkalmazottaink munkakedvét és szorgalmát, úgyhogy kitűzött feladatukat csaknem minden esetben el tudták végezni.

Mindenekelőtt báró Bánffy Dániel Magyar Kir. Földművelésügyi Miniszter Urnak köszönhetem az elért eredményeket, aki a felemelt állami költségvetés keretében bizalommal támogatta Intézetünket és valamennyi előterjesztésemet elfogadni, javasolt intézkedéseimet megerősíteni kegyeskedett. Köszönetemet fejezem ki Varga József Magyar Kir. Iparügyi Miniszter Urnak is, aki költségadományával bányageológiai kutatásainkat tette lehetővé.

Nagy segítségünkre voltak az országos felvételek zavartalan kivitelében a M. Kir. Belügyminiszter, M. Kir. Közellátási és a M. Kir. Honvédelmi Miniszter Urak, akik különleges intézkedéseikkel a terepen dolgozó geológusaink ellátását és akadálytalan mozgását elősegítették. A miniszter uraknak, mint a közigazgatási hatóságoknak és magánosoknak hathatós támogatásukért meleg köszönettel adózom. Mindent egybevetve, hála az idei különösen szép, száraz nyári és őszi időnek, 1942. évi felvételi munkateljesítményünk nemcsak, hogy nem maradt el a múlt éveikkel szemben, hanem még inkább túlszárnyalta azokat úgy belső értékben, mint terjedelemben.

Az Intézet geológusainak legtöbbje az idén is kora nyártól késő őszig, 4 $\frac{1}{2}$ —8 hónapot töltött kint felvételen. Nagy számban vettük azonban igénybe külső munkatársainkat is, akikkel együtt a felvételeken működők száma 86 volt.

Külön kell megemlékeznem ezúttal az önkéntes főiskolai hallgatók munkaszolgálatáról is, amelyet Intézetünk ez évben először vett igénybe. Vitéz Szabó István vezérkari alezredes úr által kezdeményezett életrevaló elgondolást örömmel karoltuk fel. 40, többnyire műegyetemi hallgatót állítottunk munkába, akiket az elmúlt

nyáron az Erdélyi medencében folyó kutatásokhoz osztottunk be, úgy-hogy minden geológus mellé 4—5 segéderő jutott. Az új akció kitűnő sikerrel járt. A főiskolások tevékenysége főként a nyersanyag-elő-fordulások, rétegekibúvások felkeresésére, anyaggyűjtésre és feltárási munkálatok ellenőrzésére szorítkozott, amivel a felvételező geológus munkáját elősegítették és meggyorsították. A földtani felvételek mind nagyobbra növekedő adminisztrációját is jórészen az egyetemi hallgatók végezték, miáltal a vezetők tetemes munkaideje szabadult fel, amit azután a tulajdonképpeni feladatok végzésére, illetve földtani megfigyelésekre fordíthattak.

Az 1942. évben végzett felvételeink túlnyomórészt az előző években megkezdett kutatások folytatását képezik. Jóllehet a mai súlyos idők követelő parancsszavára most is a bányászati nyersanyagok felkutatása és más gyakorlati geológiai munkálatok teljesítése volt kimondott feladatunk; az Intézet működésének főcélját, a tudományos kutatást is mindenkor szem előtt tartottuk. Ezidei felvételeinknél tehát úgy a tudományos, mint a gyakorlati célú kiszállásainknál a magyar föld geológiai fejlődéstörténetének, hegyszerkezetének és ösföldrajzi viszonyainak kifürkészésére és ennek alapján a modern geológiai térkép elkészítésére egyaránt nagy súlyt fektettünk s ezáltal az Intézet különböző természetű feladatait mind szoros kapcsolatba hoztuk egymással. Valamennyinek alapja és kiindulópontja a tudományos geológiai térképfelvétel, amelynek eredményei nélkül a gyakorlati feladatok sem oldhatók meg. Ily elgondolásokkal, egységes munkaterv mellett végeztük összes felvételeinket, arra törekedvén, hogy az alkalmazott geológiai kutatásoknál is reambuláljuk, illetve a tudományos problémák megfejtésével a térképfelvételt is előre vigyük, viszont a kimondottan tudományos felvételeknél lehetőleg a gyakorlati kérdéseket is tisztázzuk.

Kutatásaink 1942-ben az egész országra kiterjedtek. Akadály nélkül folytathattuk ez évben felvételeinket a Keleti Kárpátalján is, ahol tavaly a hadfelvonulás következtében nem dolgozhattunk.

Az Intézet tagjait és külső munkatársait munkaterületeiken egész éven keresztül több ízben meglátogattam és velük a tudományos és gyakorlati kérdéseket közös bejárásokon megbeszéltem. Közben a Dunántúlon és a Keleti Kárpátokban magam is önálló kutatásokat végeztem, főleg ösföldrajzi és tektonikai problémák tisztázása végett. Összesen 18 hivatalos kiszálláson vettem részt és összesen cca. 17.500 km-t tettem meg.

Mivel geológusaink alighogy visszatértek felvételeikről és az anyag feldolgozásához csak most fogtak hozzá, ezúttal csupán azon főbb tudományos és gyakorlati eredményeknek vázolására szorítkozhatom, amelyeket kint a helyszínen sikerült megállapítanunk.

Az 1942. évi felvételeinket a következőképpen csoportosíthatjuk:

Geológiai felvételek a Dunántúlon: A Nagybakony délnyugati részén, a Keszthelyi hegységben, a Gerecsében és a Balatonfelvidéken.

Geológiai felvételek az Alföld É-i peremhegységeiben: Nagyjában véve már a múlt években elkészülvén e terület részletes felvételeivel, ez évben már csupán az Eperjes Tokaji hegység déli részében végeztünk tudományos felvételt.

Geológiai felvételek a Ny-i Kárpátalján: A Felső Sajó völgyében, Csiz távolabbi környékén, a Rozsnyói hegységben, az Abauj-Tornai mészkőhegységben, Aranyida és Jászómindszent környékén végeztettek.

Geológiai felvételek az ÉK-i Kárpátalján: A kárpáti homokkővonulatban Kőrösmező-Ökörmező közt, majd a Tarac és a Talabor forrásvidékein, az Ung völgyében, a felsőtiszai miocénmedencében, az Izavölgyben, végül a Fekete- és Fehér-Tisza között fekvő kristályospala-területen folytak.

Geológiai felvételek Keletmagyarországon és Erdélyben: A Szilágyságban, a nagybárodí felső kréta medencében, a Sebeskörös völgyében, az erdélyi Almásvölgyben, a Radnai Havasokban, Macskamező környékén, Cibles vidékén, a Kelemen havasokban, valamint a Marosáttörés vulkáni vidékein, a Békásvölgyben és a Gyilkostó körül, Balánbánya vidékén, a Baróti és Köpeczi medencében és végül az Erdélyi medence visszakerült részének úgyszólván minden vidékén készítettünk felvételeket.

Barlangkutatásokat végeztünk a Sebeskörös- és Jád völgyben, valamint Homoródalmás környékén.

Öslénytani gyűjtőutakat eszközöltünk a dunántúli Bérbaltaváron, a mezőségi Alsórépán, az Almás- és szamosvölgyi paleogén területen, a mezőségi neogén területeken, stb..

Síkvidéki-geológiai, illetve kvartérgeológiai kutatások folytak a Sebeskörös völgyében, a Kisalföld északi részében, továbbá a Dunántúl keleti és déli részében.

Hidrológiai kutatásokat úgyszólván az ország minden részén végeztünk, Pest megyében a tervezett Duna-Tisza csatorna mentén. Budapesten karszt- és termálvíz, Székelyföldön pedig ásványvízkutatások folytak.

Talajismereti felvételeket főként a Dunántúlon, Pest megyében és az Érmelléken eszközöltünk.

A Dunántúlon Szentes Ferenc dr., osztálygeológus nagyjában véve elkészült a *Keszthelyi hegység* részletes felvételével. Kövületek alapján sikerült színteznie a karni-nóri és réciai dolomitokat. Hasonló érdekes megállapításra jutott, mint annakidején Kutassy Endre, elhunyt neves paleontológusunk, aki a sümegvidéki fődolomitban karniai kövületeket, főleg *Megalodus carinthiacus*-okat találván, így annak nagyobb vertikális elterjedésére következtetett. Szentes emellett a raibli márga és az edercsi mészkő közt fáciesátmenetet állapított meg. A Keszthelyi hegység felső triászfa fácies tekintetében sok tekintetben különbözik a balatonfelvidéki triásztól s inkább az északi Bakonyéra hasonlít, s

utóbbi délnyugatra kanyarodó folytatásának felel meg. A balatonfelvidéki triátszfácies a besüllyedt tapolcai medence permmagjánál végződik, illetve kiékelődik. A Keszthelyi hegység dolomitjának látszólagos rendkívüli vastagságát Szentes pikkelyes szerkezet útján magyarázza. Legalább három, É—D csapású, vetők mentén egymásra préselt pikkely jelenlétére következett. Prépontusi vetődések mentén a pontusi rétegek keskeny nyelvek alakjában mélyen benyúlnak, beöblöznek a hegységbe. A hegység északi peremén viszont posztpontusi mozgásokat figyelt meg.

Szentes kutatásai ílymódon a balatonvidéki mikrotektonikai részletes felvételeket nagy mértékben kiegészítették.

Az *Északi Bakony jura- és alsó krétakori területeinek felvételét* Noszky Jenő dr., adjunktus az év nyarán nagyjában véve befejezvé, kutatásait délfelé Herend és Szentgál vidékére is kiterjesztette. Taeger Henrik régebbi megállapításaival szemben kimutatta, hogy e vidéken a dogger, malm, tithon és alsó kréta *crinoideás* és *brachiopodás* rétegek is jelentős szerepet játszanak a hegység felépítésében, s hogy a szentgáli Tűzköves hegyen is majdnem a teljes jurasorozat jelen van. Noszky szerencsés kőületgyűjtőnek bizonyult ezúttal is. A Tűzköves hegyről és a Hajag hegyről gazdag és érdekes jurafaunát sikerült gyűjtenie, mely nagy mértékben hozzá fog járulni a Bakony sztratigráfiai szintezéséhez. Tektonikai megfigyelései is érdekesek. Többek közt arra következett, hogy a Bakony Ny-i részének kialakításában a törések mellett már az enyhébb méretű gyűrődéseknek is szerep jutott.

A Balatonfelvidéken, valamint a Villányi és Báni hegységben jómagam is végeztem folyó évben regionális tektonikai kutatásokat. A Balatonfelvidéken a ladinai képződmények és a földolomit elterjedését és hegyszerkezeti viszonyait, a Villányi hegységben pedig a triász fáciesviszonyokat tanulmányoztam.

A Délbaranyában és a Villányi hegységben végzett bejárások egyre inkább megérlelik bennem azt a felfogást, hogy a Fazekasbodai-Morágyi gránithegység a Magas Tátrához vagy egyeb kárpáti maghegységhez hasonló variszkusi tömeg, amelyre kétoldalról a mezozoikus képződmények felgyűrődtek. Ily módon a Villányi-Pécsi és a Fazekasboda-Morágyi hegység együttevve egy hatalmas kétoldali felépítésű geoantiklinálist alakít. A Fazekasbodai és Morágyi hegység csapása ÉÉNy—DDK-i, melyre merőlegesen csap a rátolódott mezozoikus Mecsek, míg a fiatal terciér majdnem mindenütt vízszintesen borul rá mindkettőre és kitölti a beszakadt medencéket. A mezozoikum ÉK—DNy csapása és ÉNy-i dőlése nemcsak a Pécsi hegység északi, de annak déli részén Szabar, Mogyoród, Kéménd és Bátánál is követhető. A rátolódás legszemből Ófalunál tapasztalható, ahol a középső liász rétegek a paleozoikus agyagpalákra és metamorf rétegekre rányomultak. A Villányi hegységben a rétegek mindenütt délre dőlnek. Az egységes nagy geoantiklinális strukturát még a mai

hidrológiai viszonyok is érzékeltetik. A bő karsztvizek a Pécsi hegység északi és a Villányi hegység déli részén törnek elő, ellenben a Pécsi hegység déli oldalán, Pécsnél fúrt 900 m-es mélyfúrás gránitba hatolván, vizet nem talált. A Villányi és a Báni hegység a pannónikumban valószínűleg szárazföld volt, mivel itt a pontusi rétegek mindenütt egységesen hiányoznak.

A *Gerecsehegységben* Vigh Gyula dr., helyettes igazgató folytatta felvételeit. Nagy adminisztratív elfoglaltsága következtében azonban sajnos csak Tardos vidékének felvételét tudta elkészíteni.

Az **Alföld É-i peremhegységeinek felvételével** a szénhidrogén-kutatások során Intézetünk az elmúlt évben nagyjában véve már elkészült, úgyhogy rövidesen e térképek és térképmagyarázók kiadására kerül a sor. Folyó évben már csak az Eperjes-Tokaji hegység D-i részében végzett Liffa Aurél dr., nyug. földtani intézeti igazgató, térképezőmunkát, amely szintén befejezéséhez közeledik.

A **Nyugati Kárpátalján a Gömör-Tornai karsztvidéken** Balogh Kálmán dr., asszisztens Pelsőc, Szalóc, Pelsőcardó, Szádvárborsa, Hosszúszó, Özörény, Sajótiba és Lekenye községek határaitban folytatta felvételeit. Az itteni triász képződményekből sikerült ezúttal nagyszámú kővetet főként mészalgákat gyűjteni, amelyek feldolgozása remélhetőleg fényt fog deríteni e képződmények fáciesére és korára nézve.

Régebbi triász kutatásaim alapján ahhoz a feltevéshez jutottam, hogy a mai Dunántúlon, a Kisalföld északi részében, a Ny-i Kárpátokban és az É-i Alpokban egy nagyszabású összefüggő északi triász medence terült el, amelynek üledékösszletei az Alpokban északnak irányuló redőzéssel áttolódtak, míg az ÉNy-i Kárpátokban részben autoktonok (Nedzőhegység), részben pedig DK felé mozdultak el. A Mészköalpok nyugati folytatásai összeköttetést létesítenek a Gemeridák és Granidák felé. A Murányi plató gemeridai triász, amely kelet felé egészen a felsősajóvidéki, aggteleki, pelsőcvidéki és rudóbányai hegységeinkben folytatódik, ugyancsak többé kevésbé autokton. Az egyes triászpikkely áttolódása mindazonáltal már délkelet felé irányul úgy, mint a Bakony-Budai triász hegyvonulatban. Mint azt Spengler is megállapította, a Gemeridák triász sztratigráfiai szempontból a legmagasabb É-i Alpok dachsteini és hallstatti fáciesvonulataival áll rokonságban. A Bakony-Budai hegyvonulat és az Északi Alpok felső triász képződményei között a Gömör-Tornai karsztvidék hasonló-korú triász képződményei fácies tekintetében valószínűleg átmenetet képeznek.

Aranyida környékén ez évben Földvári Aladár dr., osztálygeológus dolgozott, aki arra a megállapításra jutott, hogy az itteni érceketkezés két fázisban történt. Az idősebb sziderites-szulfidos ércesedés látszólag a porfiroidokhoz fűződik, míg a fiatalabb antimonos ércesedés a gránittal kapcsolatos.

A Csízi medencében, valamint a Rimától D-re eső oligocén-slir területen Kulh a y Gyula dr. végzett rendszeres térképezést, amely kelet felé közvetlenül csatlakozik Schréter Zoltán dr. borsod-gömöri felvételeihez. A Rimától D-re jelentősebb strukturára nem talált, azonban megállapítja, hogy a slirképződmények enyhe, kissé asszimmetrikus redőkbe gyűrődtek. Figyelemreméltó azonban, hogy a Rimától É-ra eső területen a tavaly megismert czakói olajindikáción kívül az idén a Szutori-völgyben egy újabb, olajnyomokat tartalmazó cseviceforrást sikerült kimutatnia. Uymódon a csernelji olajindikációt és a csízkörnyéki metánindikációkat is tekintetbe véve, egyre több adat mutat a szénhidrogének jelenlétére, Abban az esetben, ha kedvező strukturára sikerül találni, érdemes volna a területet egy-két mélyfúrás útján megvizsgálni.

Északkeleti Kárpátalján 1939-ben és 1940-ben megkezdett rendszeres felvételeinket ezidén akadálytalanul folytathattuk. Különösen nagy súlyt fektettünk a kárpáti homokkővonulat beható tanulmányozására. Szalai Tibor dr., egyetemi magántanár *Körösmező körül* a már 1940-ben felismert tektonikai félablak határait tovább nyomozta. Megállapította, hogy az, D felé Keveléig, Ny felé pedig az Apsineci gát közeléig terjed. A Magura és a Volóc-Körösmező sorozat határát Körösmezőtől Ny-ra Brustura vidékéig nyomozta. A Magura-sorozatban fellépő kréta-eocén pikkelyek ÉNy felé ugyancsak folytatódnak. A Talabor és Tarac mentén fektetett szelvényekben ugyancsak sikerült megtalálni a Volóc-Körösmező sorozatot, ami arra vall, hogy a Magura sorozat a Volóc-Körösmező sorozatra igen nagy területen rá van tölva. Sok jel arra mutat, hogy az említett két tektonikai egység, kifelé irányuló áttolódások mentén, két ízben megismétlődik és a körösmezői sorozathoz tartozó közép oligocénnek vett ú. n. kronosi rétegek felett az idősebb alsó kréta-eocén képződményekből álló Magura-sorozat úszik.

Az Ung völgyében a Vihorlát andezithegységtől egészen Fenyvesvölgyig terjedő szelvényt Wein György dr., adjunktus vette fel, amely közvetlenül csatlakozik az 1939-ben Horusitzky és Wein által készített s a Fenyvesvölgytől az uzsoki határig terjedő szelvényhez. Szerencsés kővületelemek alapján sikerült a flisképződmények sztratigráfiai korát megállapítani, ami rendkívül fontos eredmény. Pompás *Inoceramus* leletei a felső kréta flismárgák és hieroglifás homokkővek jelenlétét, a talált gazdag *brachiopoda* fauna pedig a puchovi márga által körülvelt merev mészkőszirtek jura korát bizonyítja. Igen érdekes Wein-nek az a megállapítása is, miszerint az itteni maguratakaró belső vonulatai és a bennük húzódo szirtek visszaredőzést mutatnak, amennyiben azok DNy-i irányban áttolódtak. Kisberezsnánál azonban az áttolódás iránya megfordul és a meredek izoklinális redőzés az előtér felé, vagyis ÉK felé irányul.

A *Felsőtisza*i miocénmedencében és annak *D-i folytatásában az Izavölgyben* Szentes Ferenc dr., osztálygeológus folytatta felvételeit. Ez utóbbi terület főként sztratigráfiai szempontból érdekes, mivel a szétágazó miocén és oligocén tengermedencék itt érintkeznek egymással. Szentes kimutatja, hogy a középoligocénkorú magura homokkő-fácies gyakran váltakozik a hasonló korú menilitpala és medencefáciesű rupéiai agyagokkal, ami arra utal, hogy ezek nem külön tengervályukban keletkeztek, hanem egymással összefüggő tenger üledékei. Nagyon valószínű, hogy a kárpáti oligocénflistenger errefelé közlekedett az Erdélyi medence, valamint az Alföld északi peremén elterülő oligocén tengermedence felé. Az Izavölgy ezen kulcshelyzete úgylátszik a miocén korban is fennállt. Ugyanis a miocén medencében is különbséget lehet vonni a DK felől jövő konyhasós vizek és az Erdélyi medence felől jövő kloridos-szulfátos (gipszes) vizek között. A mész szállítás a lajtameszek útján D felől, viszont a homokkő konglomerátum É felől származik. Az agyagos pelitek ugyancsak délről jönnek. Mindebből Szentes arra következtet, hogy az Izavölgy vidékén a miocén korban is megvolt a közvetlen paleogeográfiai kapcsolat az Alföld és az Erdélyi medence felé egyaránt. A közben lévő hegységek, amelyek ma válaszfalat létesítenek, jórészt posztmiocén kiemelkedések (andezitkitörések). Erre utal a dragoméri *cerithiumos-cardiumos* szarmáciai-agyag, amely az Alföld felől jövő transzgresszió legészakibb előfordulása.

Az izavölgyi Dragomérfalva és Izaszacsal vidéki, régóta ismert kis földiolajterületen Pávai Vajna Ferenc dr., főgeológus, b. ü. főtanácsos végzett részletes hegyszerkezeti felvételeket. Régebbi kutatásait fejezte be.

Ezévi felvételeink súlypontja azonban Erdélyre és Keletmagyarországra esett. Folytattuk az Erdélyi medence regionális sztratigráfiai és tektonikai térképezését, amely munkánknál a fotogeológiai módszert is eredményesen igénybe vettük. A M. Kir. Iparügyi Minisztérium kívánságára három különálló területen végeztünk aknázásokkal egybekötött igen részletes felvételt, avégből, hogy az annak idején Böckh Hugó és munkatársai által készített geológiai térképet kiegészítsük.

Az első, a Kis Szamos *K-i partjától Szamosújvár—Szék—Köte lend—Apahida és Boncahida határaitra terjed*, ahol Majzon László dr., adjunktus és Reich Lajos dr., asszisztens kutattak. Széknél egy É—D-i irányú meredek felboltozódást mutatnak ki, amelyet a sófeltörés következményének tulajdonítanak. A második kutatási terület *Buza környéke* volt, ahol Wein György dr., adjunktus a gyéresi dacittufák, valamint az ezek alatt 20 cm-rel települő 10—15 m-es vastag homokréteg pontos követése útján a hegyszerkezetet igen részletesen tanulmányozta. A szarmátikum és a felső mediterrán határa, melyet a gyéresi tufa jelöl a Mányik-Buzai fogadók-Buza vonal mentén bukik le a térszín alá, amiből Wein

arra következtet, hogy ettől a vonaltól É-ra a szarmáciai rétegek hiánya következtében nagyobb gázfelhalmozódások nem remélhetők. Szerinte a Pulyon környéki fúrások már a felső mediterrán mezőségi rétegekben telepítettek, amelyeknek földgáza tehát már a felső mediterrán rétegekből származik. A Noszvajnál kezdődő struktúra É felé jól kifejlődött antiklinálisban folytatódik és a Csabaujfalui dómában végződik.

A harmadik terület, ahol részletkutatásokat végeztünk, a Székelyföldre esik és Marosvásárhely—Nagyernye—Koronka—Szentmárton és Lukafalva községek vidéke volt. Itt Jaskó Sándor, egyetemi adjunktus és Balogh Kálmán dr., asszisztens dolgoztak. Jaskó arra a megállapításra jutott, hogy a Böckh Hugó féle felvételek alapján felismert ú. n. „Sáromberki antiklinális”, amelyen már két mélyfúrás, egy Marosszentgyörgynél, egy pedig Nagyernyénél telepített, nagyjában véve ÉÉK—DNy-i irányban megnyúlt felboltozódás, amelynek közepe a vasútvonaltól keleti oldalára, a marosszentgyörgyi és a nagyernyei megálló közé esik, amint azt már Bándat tavalyi fotosztereoszkópikus analízise is előre jelezte.

Mivel a Földtani Intézet kitűzött célja az Erdélyi medence rendszeres geológiai reambulációja volt, arra törekedtünk, hogy annak rétegtani és hegyszerkezeti viszonyait összefüggő regionális kutatások alapján is tisztázzuk, ezért az előterjesztésem alapján kiadott földmívelésügyi rendelet értelmében a tudományos célú geológiai térképfelvételt kiterjesztettük az egész Mezőségre. E feladatot Bándat Horst dr., Intézetünk szerződéses főgeológusa végezte, akit egyezsersmind az Erdélyi medencében dolgozó összes geológusunk irányításával is megbíztam. Asszisztensként hozzá Reich Lajos dr. volt beosztva. Bándat, folytatva a tavalyi felvételeit, ez évben *Buza környékén, Malom—Lekenő és Szászsztentgyörgy vidékén, Nagyernye—Koronka—Szentgerice közt, majd Székelyföldön: Malomfalvánál és Székelykeresztúron végzett önálló globális felvételeket. Emellett aknázások útján teljesen elkészítette „Mezősámsondi nagy struktúra részletes térképét is, ahol kettős kulminációt mutatott ki.*

Bándat szerint a Böckh féle Szászsztentgyörgyi antiklinális nincsen meg, mert itt csupán egy nagy, kelet felé dőlő monoklinális volt megállapítható. A Szászsztentgyörgynél fellépő számos iszapvulkán és sóforrás szerinte ÉÉNy és NyDNy irányú törésszerkezetekkel áll kapcsolatban. Malom-Oroszfalvánál és Szász-Encsnél két kisebb dómát ismert fel, amelyek kidolgozását javasolja. A Böckh féle térképen feltüntetett ú. n. „Faragói szerkezetet” nem sikerült megtalálnia. Itt is csak dómszárny van jelen.

A Bándat-tól vezetett sztratigráfiai kutatások hasonlóan nagy előhaladást mutatnak. A mezősámsondi nagy strukturánál a báznai tufát mint kitűnő vezérhorizontot Mezőbergenyétől Körteka-puig követte. A különféle tufák habitusa és kifejlődése alapján a

szarmáciai tufacsoportot szintezte. Majzon László dr., adjunktus szorgalmas foraminifera-meghatározásai és Bogsch László dr., egyet. m. tanár kővületgyűjtései is nagy mértékben előbbrevítették a mezőségi rétegek korbeosztását és szintezését.

B a n d a t *regionális kutatásokat végzett emellett a Szilágyságban; Szilágynagyfalu, Szilágyosmlyó és Zilah, valamint Zsibó környékén is*, ahol a pannóniai képződmények redőkbe vannak gyűrve és mint azt az ismert indikációk is mutatják, szintén remény lehet a produktív szénhidrogének feltárására.

Azonban nemcsak a Mezőségen, hanem annak északi és keleti párkányhegységeiben is végeztünk rendszeres geológiai felvételeket. Így J u g o v i c s L a j o s dr., főiskolai tanár, T ö r ö k Z o l t á n dr., gimnáziumi tanár közreműködésével *a Kelemen-havasok vulkáni területeinek centrális és déli részén, Borszék környékén és a Maros-áttörésben, Göde és Mesterháza közötti vulkáni vidéken* térképezett. A 2000 m magasságot meghaladó „Kelemen havasok” hazánk legmagasabb vulkáni hegysége, amelynek csúcsai, a „Teleki”, „Csáky”, „Kelemen” és „Cserbükk” hatalmas vulkáni takarók által vannak felépítve. Legfontosabb kőzetei a riolittufa, a biotit-, amfibol- és piroxén-andezitek, végül az újonnan kimutatott bazaltok. E kőzetek nagy differenciációs különbsége rendkívül figyelemreméltó. A „Csáky-csúcs” környéki kénlerakódásokból és a többhelyütt mutatkozó ércnyomokból jelentős posztvulkáni működésre lehet következtetni, amiért is J u g o v i c s dr. a rendszeres érckutatások megindítását javasolja. A Maros áttörésben Göde—Mesterháza között B á n f f y báró birtokán kitünően faragható, amfibolandezit lép fel, amelyből 2—3 m³-es tömbök fejthetők. E kőzet épületburkolásra, belső díszítésre, lépcsőház építésére kiválóan alkalmas és megérdemelné, hogy nagyarányúan műveljék.

A Békásvölgyben és a Gyilkostó környékén — völgyzárógát építésével kapcsolatban — S c h e r f E m i l dr., főgeológus végzett geológiai felvételt, aki szerencsés gyűjtéseivel az itt felépülő jura és krétaképződmények korának pontosabb meghatározását is előmozdította. A Nagybagmás folytatásába eső mezozóikus hegyvidék tektonikai felépítése is megvilágításra vár még. Kétizbeni kiszállásom alkalmából arról győződtem meg, hogy a román geológusok megállapításával ellentétben, a Tölgyesi szorosban, a Putnavölgyben és a Gyilkostónál a perm-mezozóikus rétegösszlet takaró-szerű áttolódása nem kifelé az Előkarpatok felé, hanem befelé, az autktonnak vehető kristályos alaphegység felé irányul. Különösen jól megfigyelhettem a triász mészkőnek DNy felé irányuló áttolódását a kristályos palákra a Gyergyószentmiklós—Gyilkostó közti út mellett, ahol óriási harnisos csúszólapok tanuskodnak a nagyarányú áttolódásról.

Balánbánya környékén Földvári Aladár dr., osztálygeológus és Pantó Gábor dr., asszisztens folytatták

tavaly megkezdett bányageológiai felvételeiket, kiterjesztve azokat az Olt-völgy kristályos pala területeire is. A kristályos palák, — melyek sok tekintetben a Szepes-Gömöri Érchegység kristályos paláihoz hasonlóak — itt két különálló sávban helyezkednek el, az olt-völgyi és a domukvölgyi vonulatban. A kettő közt helyezkedik el a Nagybagmász-hegység perm-mezozoikus képződményekből felépült takarója, amelynek áttolódása szintén nyugat felé, vagyis befelé irányult.

A *Radnai havasokban* ugyancsak rendszeres kutatásokat végeztünk. Földvári Aladár dr. és Pantó Gábor dr. többek közt arra a megállapításra jutott, hogy az itteni csillámtartalmú pegmatit-előfordulások a Kräutner által kimutatott csillámpala-takaróban helyezkednek el, teljesen elvágván minden intruzív tömegtől. A takaró alatt lévő, s az autokton kristályos pala csoporthoz fűződő gneiszek ugyanis csillámtartalmú pegmatitteleket nem tartalmaznak.

Míg az előbbi felvételeink érc, illetve csillámkutatások céljából történtek, addig a *Baróti és Köpeci-medencében* Gaál István, nemzeti múzeumi igazgató a lignitet tartalmazó rétegek szintezése érdekében végzett kutatásokat. Ferenczi István dr., egyetemi ny. r. tanár is folytatta *almásvölgyi szénkutatásait*. Ez évben főleg az Egregy-völgy balparti mellékvölgyeinek területeit térképezte. Végül még Hojnószó dr., főgimnáziumi igazgatónak a *nagybáródi felső kréta-medencében* végzett felvételeiről kell megemlékeznem, amelyről mai szakülésünkön hallani fogunk.

A fentiekben csupán rendszeres térképfelvételeinkről számoltam be. Legközelebbi fontos feladatunk az 1:500.000-es geológiai térkép ÉK-i lapjának kiadása lesz.

Barlangkutatásaink és kvartérgeológiai felvételeink is számottevő eredménnyel jártak. A *Sebeskőrös-vidéki és a Homoródmás-környéki barlangokat* tettük ez évben beható vizsgálat tárgyává. A barlangok morfológiai kutatását Kessler Hubert dr., az aggteleki cseppkőbarlang igazgatója, míg az őslénytani vizsgálatokat Győrffy né dr. Mottl Mária, adjunktusunk végezte. Emellett Győrffy né eredményes pleisztocénkorú ősemlys gyűjtéseket végzett a mezőségi Alsórépán és Bérbaltaváron. Mindkét esetben bejelentés útján jutott Intézetünk értékes paleontológiai anyaghoz.

Kerekes József dr., asszisztens a *Sebes-Kőrös völgyében folytatta terraszkutatásait*. Megállapítása szerint a Sebes-Kőrös völgye jellegzetes tektonikus völgy, amelynek kialakításában nem annyira a hátráló erőző, mint inkább a hegyszerkezeti mozgás játszott a legfontosabb szerepet.

Sümeghy József dr., főgeológus főként a *Dunántúl Ny-i és D-i részében végzett síkvidéki geológiai felvételeket* a talajtani térképezéssel kapcsolatban avégből, hogy a talajképződést így szempontból is megvilágítsa.

A Duna-Tisza csatorna trace kitűzésével kapcsolatos megbízatásunk a pleisztocénvégi Duna üledékeinek és a Duna-Tisza közti futóhomoknak a tanulmányozását tette lehetővé. E fúrásokkal egybekötött felvételekben Marzsó Lajos dr., főgeológus és Kerekes József dr., asszisztens vettek részt. Mint érdekes tudományos eredményt, a Kerekes által felismert alsónémedi-i poligonális tundrát kell megemlítenem, amely a jégkorszakbeli Alföld morfológiai viszonyaira világít rá.

Hidrológiai kutatásaink sorában meg kell említenem Horusitzky Ferenc dr., főgeológus dunántúli artézi-víz kutatásait, valamint Bányai János, polgári isk. igazgató, Vitéz István dr., egyetemi magántanár, külső munkatársaink és Csajághy Gábor, fővegyészünk által végzett **székelyföldi ásványvízkutatásokat**, melyek számos eddig még kevéssé ismert kitűnő gyógyvíz létezésére hívták fel a figyelmet. Vigh Gyula dr. és Szalai Tibor dr. szakvéleményeikkel a budapesti karszt és hévforrások ismeretéhez járultak hozzá.

E pontnál említem meg néhány hegycsuszamlás elhárítása érdekében végzett kutatásainkat is. A mult évi rendkívüli csapadékos időjárás folyományaként az országban több helyütt jelentős károkat okozó suvadások következtek be. *Az esztergomi és a nagyváradi hegycsuszamlás* beható tanulmányozását Vigh Gyula dr., helyettes igazgató végezte, míg jómagam a *Szeretfalva-dédai vasútépítést nagymértékben hátráltató Monorfalva-gledényi hegycsuszamlást* vizsgáltam meg.

A Vízrajzi Intézet felkérésére Földvári Aladár dr. a *Zalatorkolat és a keszthelyi Balatonteknő* iszapjait tanulmányozta.

Végül a Talajtani Osztály nagyszabású térképfelvételeiről kell megemlékezni. Kreybig Lajos dr., gazdasági főtanácsos, c. főgeológus irányításával talajgeológusaink, számszerint 52-en, ezéven főként a Dunántúlon, Pest megyében és az Érmelléken dolgoztak. Összesen 90 egész és 15 részlap felvételét készítették el 1:25.000 mértékben. *A talajtani kutatások terén ehhez hasonló intenzív munkát sehol a világon még nem végeztek.* További hasonló munkatempó mellett kb. 3 év múlva az egész ország talajtérképe elkészül, ez a termelés racionalizálását nagymértékben elő fogja segíteni és fontos bázisul szolgál majd a további részletes kutatásokhoz.

A háború okozta nehézségek dacára kiadványok tekintetében sem maradtunk el a mult évvel szemben. Büszkén állapíthatjuk meg, hogy e tekintetben ma a legtöbb külföldi földtani intézet elé kerültünk.

1942 év folyamán Intézetünk a következő műveket adta ki:

Talajmagyarázók:

Vajdácská,
Hosszúpályi,
Bicske,
Sümege,

Nagymágocs,
Kondoros,
Nyíregyháza,
Hódmezővásárhely,

Moson,	Ujfehértó,
Keszthely,	Szeghalom,
Konyár,	Sátoraljaúj hely,
Alsódabas,	Gönc,
Ráckeve,	Szerencs,
Lovasberény,	Földeák.

Geologica Hungarica, Series Paleontologica:

Fasc. 16.: Méhes: Budapest környékének felső oligocén Ostracodái,

Fasc. 17.: Kovács: Az Északi Bakony liászkorú Ammoniteszeinek monográfiája.

Évkönyv:

XXXV. 6. (záró): Prinz: A Bolor.

XXXVI. 1. füzet: Strauss: Viviparusok a Dunántúl középső részének pannóniai kori rétegeiből.

XXXVI. 2. „ Mottl: Adatok a hazai ó- és újpleisztocén folyóteraszok emlősfauájához.

Évi jelentés:

1936—1938. I.—II. kötetei.

Beszámoló a m. kir. Földt. Int. vitauléseinek munkálatairól
(A m. kir. Földt. Int. Évi jelentéseinek függeléke:)

1941. évf. 5. füzet.

1942. évf. 1—6. füzet.

A m. kir. Földtani Intézet egységes szín- és jelkulcsa.

Beszámolóom végére jutottam. Csupán felvételeink fontosabb tudományos megállapításaira mutattam rá, míg a gyakorlati eredményeket csak érintettem, jóllehet azok is rendkívüli mértékben foglalkoztatták Intézetünket. Legújabb tudományos eredményeink részletes ismertetése és megvitatása szaküléseink feladata lesz.

A Földtani Intézet szakelőadásainak 1942—1943 évi szemeszterét ezennel megnyitom.

HOZZÁSZÓLÁSOK:

Vitális István: Megköszöni az előadást, nagy örömét fejezi ki, hogy ez előadás nyomán már most tájékozódást nyer a szakközönség arról, hogy a M. Kir. Földtani Intézet tagjai a folyó évben hol végeztek felvételeket.

Örömét fejezi ki, hogy a háborús nehézségek ellenére a M. Kir. Földtani Intézet kiadványai nem csökkentek, sőt ellenkezőleg, a folyó évben még több kiadvány megjelenését láttuk, mint a korábbi esztendőben.

Vígh Gyula: Üdvözlí Lóczy Ő méltóságát 10 éves igazgatósága alkalmából. Megemlíti, hogy 10 esztendővel ezelőtt, amikor Ő méltósága az Intézet vezetését átvette, tudományos nézőpontból sivár volt itt a helyzet; ebben az időben alig hágytá el egy-egy kiadvány a sajtót. Az Évi Jelentések és az Évkönyvek több évre visszamenőleg nem jelentek meg. Lóczy Ő méltósága nemcsak pótolta a most említett mulasztásokat, hanem új kiadványok megjelenésével is öregbítette az Intézet hírnevét.

Az Intézet tisztviselői kara nevében kívánja Ő méltóságának, hogy az elkövetkezendő újabb 10 esztendőben hasonló energiával vezesse az Intézetet.